

Notitie VNO-NCW en MKB-Nederland over Brexit ten behoeve van de hoorzitting in de Tweede Kamer op 1 februari 2017

In deze notitie komen de volgende elementen aan de orde:

- Een samenvatting van de belangrijkste aspecten van Brexit voor het bedrijfsleven
- Het belang van de handelsrelatie met het VK voor Nederland
- Het belang van Nederland voor het VK
- Het Nederlandse vestigingsklimaat en nieuwe investeringen
- Een toelichting op de aspecten van het uittredeakkoord en het nieuwe handelsakkoord EU - VK die bij Brexit van belang zijn.

1) *Belangrijkste aspecten van Brexit voor het bedrijfsleven*

- Men moet zich er eerst op richten dat alle Nederlandse belangen goed verwoord zijn in het onderhandelingsmandaat van de EU voor de Brexit-onderhandelingen. Dit mandaat bepaalt de marges voor de onderhandelingen.
- Het uittreden van het VK uit de Interne Markt van de EU kan grote gevolgen hebben voor het Nederlandse bedrijfsleven. In tegenstelling tot wat vaak het beeld is, zijn ook veel mkb-bedrijven actief op deze markt. Deze gevolgen moeten in de onderhandelingen zo veel mogelijk vermeden worden en waar dat niet kan met ander beleid worden opgevangen.
- Het bedrijfsleven heeft belang bij enerzijds een zo onbelemmerd mogelijke wederzijdse markttoegang voor handel en investeringen, en anderzijds een gelijk speelveld zodat de concurrentieverhoudingen tussen Britse en Europese bedrijven gelijk is.
- Voor markttoegang en een gelijk speelveld is rechtszekerheid en wederkerigheid wezenlijk. Dit wordt slechts ten dele bereikt door de aangekondigde Great Repeal Act.
- Voor markttoegang en gelijk speelveld is evenzeer wezenlijk dat er zo snel mogelijk een vrijhandelsakkoord komt tussen het VK en de EU. Dit akkoord moet niet alleen markttoegang regelen, maar ook disciplines op staatssteun, mededinging en belastingbeleid, om het gelijke speelveld te bereiken.
- Het is bepaald niet zeker dat de onderhandelingen over de nieuwe FTA kunnen zijn afgerond op het moment dat het VK uit de EU stapt. Daarom is het essentieel dat er overgangsregelingen zijn tussen het moment van uittreden en het ingaan van de nieuwe FTA.

- Om te bewerkten dat deze overgangsregelingen tijdig gereed zijn moeten ze deel uitmaken van het uittrede-akkoord op basis van artikel 50 Verdrag van Lissabon, en niet van de nieuwe FTA zoals de Britten willen. Als er geen overgangsregelingen gereed zijn ontstaat van de ene op de andere dag een zeer abrupte en in veel gevallen onwerkbaar situatie. Dat is zeer nadelig voor bedrijven.
- Het douaneregime zal ook deel uitmaken van de nieuwe FTA. Omdat de Britten hebben aangegeven geen gemeenschappelijk buitentarief meer te willen hebben samen met de EU lijkt het momenteel onvermijdelijk dat er weer douaneformaliteiten en douaneheffingen komen tussen de EU en het VK. Dat is zeer ongewenst.
- Nederland moet snel voortgaan met het in kaart brengen van de concrete belangen die spelen bij Brexit. Hierbij moeten ook diepere sectoranalyses worden gemaakt. Wij werken daar graag aan mee.
- Het is niet wenselijk dat de EU bij de bejegening van het VK in de onderhandelingen de opzet heeft om het VK te ‘straffen’ voor het vertrek. De nadelen van het uittreden zullen op zich groot genoeg zijn. Een FTA kan niet dezelfde marktintegratie realiseren als de Interne Markt.

2) *Belang van het VK voor Nederland*

Nederland is een belangrijke handelspartner van het VK. Na Ierland en België is Nederland het derde Europese land dat economisch het meest verbonden is met het VK. Een Brexit zal Nederland dan ook harder raken dan het gemiddelde land.

De totale goederenhandel tussen het VK en Nederland had in 2015 een omvang van ruim 59 miljard euro. Nederland importeerde 21 miljard euro aan goederen uit het VK en exporteerde 38 miljard euro aan goederen naar het VK. Als we alleen kijken naar goederen is er dus sprake van een *handelsoverschot* met het VK; we exporteren meer naar het VK dan we importeren.

In tabel 1 is een overzicht opgenomen. De chemie en minerale brandstoffen zijn gezamenlijk goed voor meer dan de helft van de import van het VK naar Nederland (11 miljard euro). De grootste exportcategorieën zijn machines en vervoermaterieel, chemische producten en voeding en levende dieren.

Tabel 1: Export en import van goederen van en naar het VK met Nederland, 2015.

	(x 1000 euro)	Goedereninvoer	% totaal	Goederenuitvoer	% totaal	Handelssaldo
Totaal		21.263.395	100%	38.109.141	100%	16.845.746
0 Voeding en levende dieren		1.573.725	7%	5.929.153	16%	4.355.428
1 Dranken en tabak		271.075	1%	532.015	1%	260.940
2 Grondstoffen		329.471	2%	1.376.671	4%	1.047.200
3 Minerale brandstoffen		6.344.963	30%	3.167.480	8%	-3.177.483
4 Dierlijke en plantaardige oliën		74.271	0%	248.131	1%	173.860
5 Chemische producten		4.628.331	22%	7.343.977	19%	2.715.646
6 Fabricaten		1.819.178	9%	3.107.261	8%	1.288.083
7 Machines en vervoermaterieel		4.022.077	19%	11.564.710	30%	7.542.633
8 Diverse gefabriceerde goederen		2.163.773	10%	4.784.582	13%	2.620.809
9 Niet afzonderlijk genoemde goederen		36.530	0%	55.161	0%	18.631

Bron: CBS statline

Naast de handel in goederen wordt er ook gehandeld in diensten. Die handel tussen VK en Nederland had een omvang van 32 miljard en is ongeveer in balans. Nederland exporteert 16 miljard aan diensten naar het VK, en importeert grofweg hetzelfde bedrag.

Tabel 2: Nederlandse Export en import van diensten van en naar het VK , 2015.

2015	(x mln. Euro)	Diensteninvoer	% totaal	Dienstenuitvoer	% totaal	Handelssaldo
Totaal diensten		16283	100%	16458	100%	175
Industriële diensten		935	6%	47	0%	-888
Onderhoud en reparatie		179	1%	77	0%	-103
Vervoersdiensten		1269	8%	5062	31%	3793
Reisverkeer		845	5%	915	6%	70
Bouwdiensten		128	1%	272	2%	144
Financiële diensten		902	6%	443	3%	-459
Gebruik intellectueel eigendom n.e.g.		1714	11%	932	6%	-782
Telecommunicatie-, computerdiensten..		1752	11%	2954	18%	1202
Andere zakelijke diensten		7874	48%	5533	34%	-2341
Pers., cult. en recreatieve diensten		556	3%	158	1%	-398
Overheidsdiensten n.e.g		0		0	0%	2

Bron: CBS statline

Op basis van de totale toegevoegde waarde van de export kunnen we een inschatting maken dat er ruim 200.000 banen gemoeid zijn met de export naar het Verenigd Koninkrijk. Daarbij moet aangetekend worden dat de hogere bijdrage van de relatief kapitaalintensieve industrie tot gevolg heeft dat het aantal banen iets lager uitkomt dan gemiddeld. Nu is het aantal banen evenredig aan het totale bbp berekend¹.

Als we kijken naar de effecten op de handel dan zien we dat het CPB raamt dat het bbp-

¹ Totaal aantal banen in 2015 is 9.883.000. Dus 100% bbp is 9.883.000 banen. 2,14 % is dan 211. 496 banen.

verlies als gevolg van het toenemen van de niet-tarifaire handelsbelemmeringskosten voor het VK oploopt tot 3,4 procent. Het geschatte bbp-verlies voor Nederland is 0,9 procent.

Deze cijfers gaan echter over de Nederlandse economie als geheel. Het verlies aan productie (bbp) als gevolg van toename van de handelskosten door de Brexit werkt onevenredig uit over sectoren. Zo verwacht het CPB met name verliezen in de volgende vier industrieën: voedselverwerkende industrie (-5,5%), elektrische apparatuur (-5,3%), motorvoertuigen en onderdelen (-5,0%) en chemie, rubber en kunststof (-4,8%). Dat komt met name doordat deze sectoren in hoge mate verbonden zijn met het VK via importen en exporten.

Om het belang van Nederland nog beter te duiden zijn verdergaande sectoranalyses nodig. Hierbij moet niet alleen naar het belang van een bepaalde sector voor Nederland wordt gekeken, maar ook naar de impact die een Brexit op deze sector heeft. Het meest extreme voorbeeld van negatieve impact op een sector is die van de visserijsector, maar ook bij andere sectoren – ook als het belang relatief beperkt lijkt – kan de impact van een Brexit verstrekkende gevolgen hebben. Wij willen samen met het kabinet werken aan het verder verfijnen van de sectoranalyses om de belangen van Nederland zo scherp als mogelijk op het netvlies te krijgen.

3) Belang van Nederland voor het VK

Om een indruk te krijgen van het belang van de export van en naar het VK in relatie tot andere landen, kunnen we kijken naar het belang van Nederland voor het VK. De VS, China en Duitsland zijn de belangrijkste handelspartners van het VK. Nederland staat daarbij in de top-10 van exportmarkten. We staan op de 6^e positie als belangrijkste Britse exportmarkt. In 2015 ging 5,7% van de Britse goederenexport naar Nederland. Als goederenleverancier is Nederland voor het Verenigd Koninkrijk het 4^e importland (na Duitsland, China en de VS). In 2015 kwam 7,5% van de goederenimport uit Nederland.

4) Het Nederlandse vestigingsklimaat en nieuwe investeringen

De Brexit heeft overduidelijk ook nadelen voor het Britse bedrijfsleven. Niet in de laatste plaats omdat niet duidelijk is of en in hoeverre zij toegang zullen blijven houden tot de Europese interne markt. We zien dan ook dat – zeker nu de onderhandelingsinzet van het VK duidelijker wordt – ondernemingen op zoek zijn om (een deel van hun) activiteiten naar het Europese vasteland te verplaatsen om deze toegang zeker te stellen. Ook ondernemingen uit andere delen van de wereld die zich wellicht in eerste instantie in het VK zouden willen vestigen, zullen als gevolg van de Brexit opnieuw gaan beoordelen waar ze zich in de EU willen vestigen.

Om ervoor te zorgen dat Nederland een belangrijk deel van deze investeringen naar zich toe weet te trekken is van belang dat we in Nederland een goed klimaat hebben voor onder meer (Europese) hoofdkantoren, marketing-, sales- & distributieactiviteiten, innovatieve ondernemingen, ICT ondernemingen, financiële instellingen en familiebedrijven. Dit houdt onder meer in dat we in Nederland geen nationale koppen op Europese regelgeving moeten zetten, regelingen om hoogwaardig personeel aan te trekken en innovatie te stimuleren moeten koesteren, zorgen dat we in Nederland geen claimcultuur organiseren voor wereldwijde collectieve rechtszaken via de Nederlandse rechter, alsmede de privacy van familieondernemingen goed moet beschermen. Daarnaast moeten we zorgen dat er geen dubbele belastingheffing kan optreden als rendementen op investeringen terugvloeien naar

het buitenland en dat de hoogte van de belastingen in Nederland niet in de weg staat dat investeringen in Nederland überhaupt van de grond komen.

5) Toelichting op de aspecten van het uittredeakkoord en het nieuwe handelsakkoord EU - VK

Interne Markt

Het VK heeft aangegeven geheel uit de Interne Markt te willen stappen. Deze rigoureuze stap zal vergaande consequenties hebben. Het VK wil die consequenties o.a. adresseren met de Great Repeal Act, een FTA, een douaneakkoord en overgangsmaatregelen. Al deze instrumenten hebben hun beperkingen.

De Great Repeal Act

Het VK wil met een Great Repeal Act de European Communities Act intrekken en in plaats daarvan op hetzelfde moment het gehele acquis communautaire omzetten in Brits recht. Het is dus eigenlijk een Great Incorporation Act.

De omzetting van het acquis in Brits recht is een belangrijke stap om de problemen van de Brexit op het moment van het Britse uittreden te verminderen, maar heeft ook duidelijke beperkingen.

- De rechtssituatie van bedrijven wordt niet alleen bepaald door de regels, maar ook door de uitvoeringspraktijk (implementation acts). Deze zal niet meer gelijk zijn in EU en VK.
- Ook de handhaving van het recht, bijvoorbeeld door toezichthouders en analyses van agentschappen zal niet meer gelijk zijn.
- Verder zal het recht niet meer door één hoogste instantie (het Europese Hof van Justitie) geïnterpreteerd worden en er zullen dus verschillen ontstaan.
- Nieuwe wetgeving, of aanpassing van bestaande wetgeving, zal gescheiden worden gemaakt in de EU en het VK.
- Niet alle delen van het acquis zullen worden overgenomen, maar het is nog niet duidelijk welke wel en welke niet. Het valt bijvoorbeeld te verwachten dat het visserijbeleid van de EU niet zal worden overgenomen.
- Naar verwachting zal de EU ook snel op een aantal terreinen nieuwe regels vaststellen, waarbij verschillen met de regels in het VK zullen ontstaan en mogelijk ook bewust barrières worden opgeworpen.

Het is dus onvermijdelijk dat er na Brexit verschillen ontstaan tussen EU regels en VK regels. Die verschillen zullen ook geleidelijk groter worden. Dat is onvermijdelijk bij een derde land status van het VK. Doordat de startsituatie als gevolg van de Great Repeal Act verregaand gelijk is zullen bedrijven wel veelal de tijd hebben om zich aan te passen, behalve bij de onderwerpen waarbij reeds op het moment van Brexit bepaald zal worden dat het VK de EU regelgeving niet overneemt.

Er ontstaat per definitie onzekerheid over de toekomst. Het is niet te voorzien welke regels wanneer zullen veranderen of anders geïnterpreteerd zullen worden. Onzekerheid is slecht voor het bedrijfsleven.

- ✓ *Overname van het acquis door het VK is belangrijk om de negatieve gevolgen van Brexit te beperken, maar neemt deze zeker niet weg.*
- ✓ *Analyseren welke voor bedrijven belangrijke delen van het acquis mogelijk niet worden overgenomen.*

Een FTA EU - UK

Het VK wil zeer snel een ‘bold, ambitious and comprehensive’ vrijhandelsakkoord (FTA) met de EU afsluiten. Gezien de voorwaarden die het VK heeft gesteld kan de toekomstige relatie tussen EU en VK alleen door een FTA worden geregeld, de andere typen akkoorden (zoals met Noorwegen en Zwitserland) vallen af. De nieuwe FTA met het VK zal waarschijnlijk het meeste op de CETA lijken. Dat betekent dat er substantiële verschillen met de Interne Markt situatie zullen zijn.

- De Britten spreken over de FTA vooral in termen van markttoegang voor handel en investeringen. Bij een diepe en veelomvattende FTA is het regelen van alleen de markttoegang echter niet voldoende om een gelijk speelveld te garanderen. Daarvoor is ook vergaande harmonisatie en afstemming van marktwetgeving zoals mededinging, staatssteun en belastingbeleid noodzakelijk. Dat is ook onderdeel van de nieuwste FTAs van de EU. Het VK heeft laten weten op het gebied van marktwetgeving een agressief concurrerend beleid te willen gaan voeren. Dat zal per definitie marktverstoring werken op de Interne Markt van de EU. Daarom moeten markttoegangsafspraken alleen worden gemaakt in combinatie met harde afspraken over een gelijk speelveld.
- De afsluiting van een FTA zal uitruilen van concessies betekenen. Daar kunnen punten van aanzienlijk economisch en politiek belang bij zijn.
- Britse producten die de EU markt op komen moeten, in het kader van het level playing field, voldoen aan de Europese normen, zoals dat voor elk derde land geldt. Dat geldt in het bijzonder bij landbouwproducten. De normen kunnen worden geharmoniseerd dan wel wederzijds worden erkend.
- Voor de toekomst zijn sectorafspraken nodig over wederzijdse erkenning van normen (technisch, gezondheid, veiligheid, sociaal, milieu).
- Een heel lastig hoofdstuk van de FTA zal zijn de oorsprongsregels. Deze regels bepalen welke producten kunnen worden beschouwd als Brits en welke niet. Oorsprongsregels worden per FTA vastgesteld. Ze vormen eigenlijk een gedetailleerde afspraak over geoorloofd protectionisme. De normale regel voor oorsprongsbepaling is de laatste substantiële transformatie die een product heeft ondergaan. Voegt men een motor, banden en een koetswerk samen, dan wordt dat een auto. In het kader van Global Value Chains kan dat voor problemen zorgen. Mocht het VK een vestigingsplaats worden van assemblage van Aziatische auto-onderdelen tot auto's dan ligt het niet voor de hand dat die auto's tariefvrij de EU binnen kunnen als de invoertarieven in de EU en in het VK niet gelijk zijn.
- Premier May heeft in haar speech gezegd dat de FTA tegelijk met het exitakkoord gereed moet zijn, d.w.z. binnen twee jaar na het begin van de onderhandelingen. De meeste handelsexperts achten het onwaarschijnlijk dat dit haalbaar is.
- Tussen het moment van uittrede uit de EU en het ingaan van de FTA zullen tussen de EU en het VK de regels van de WTO gelden. Dat betekent dat er invoerrechten en andere grensbarrières zullen zijn.

- Voordat de FTA volledig in werking zal treden moet zij geratificeerd worden door de nationale en een aantal subnationale parlementen van de EU lidstaten. Dat kan een jaren durend en onvoorspelbaar proces zijn.
- ✓ *Het is goed om zo snel mogelijk de onderhandelingen over een FTA te openen.*
- ✓ *Tegelijkertijd is het heel goed mogelijk dat de FTA onderhandelingen niet tegelijk met het exitakkoord binnen twee jaar gereed zullen zijn. Voor die situatie moet een oplossing worden gevonden.*
- ✓ *Een zo onbelemmerd mogelijke wederzijdse markttoegang voor handel en investeringen is van groot belang voor het bedrijfsleven.*
- ✓ *Harde afspraken met het VK over het vermijden van concurrentievervalsend marktbeleid zijn essentieel om tot een zo vrij mogelijke markttoegang te komen. Anders is er geen gelijk speelveld.*
- ✓ *Per sector zijn akkoorden nodig over wederzijdse erkenning van normen.*
- ✓ *Speciale aandacht is nodig voor de oorsprongsregels. De FTA met het VK moet niet leiden tot oneigenlijke concurrentie van producten uit derde landen die via het VK op de EU markt komen.*

Een maatwerk douaneakkoord EU – VK

Het VK heeft aangegeven wel een FTA met de EU te willen, maar de douaneunie te willen opzeggen. Het VK wil geen gemeenschappelijk buitentarief met de EU, want dan kan het niet zelfstandig FTAs met derde landen afsluiten. Het douanetarief is immers een pijler van elke FTA. Maar het VK wil ook geen douanetarieven tussen de EU en het VK. Die twee eisen – geen buitentarief én geen binnentarief - zijn per definitie onverenigbaar.

Als het VK vasthoudt aan zijn weigering om een gemeenschappelijk buitentarief te houden, dan zijn douanetarieven en douaneformaliteiten tussen de EU en het VK onontkoombaar. Immers, als producten uit derde landen in het VK worden ingevoerd tegen lagere tarieven dan de EU hanteert, dan is aan de grens een correctie nodig. Voor het bedrijfsleven is dit zeker nadelig. Ook de overheid moet tijdig op deze eventualiteit anticiperen omdat er voldoende douanecapaciteit moet worden opgebouwd.

- ✓ *De herinvoering van douaneformaliteiten en douanetarieven tussen de EU en het VK is slecht voor het bedrijfsleven maar lijkt gezien de Britse onderhandelingsopstelling onvermijdelijk.*
- ✓ *Voor de douanetarieven is een overgangsregeling nodig.*
- ✓ *Over de invoer van tarieven in de relatie EU-VK moet zo snel mogelijk duidelijkheid komen voor bedrijven.*
- ✓ *Er moet tussen de EU en het VK zsm een geavanceerd douaneakkoord komen dat bouwt op de meest moderne technologie om verstoring van de handel door nieuw in te voeren douaneformaliteiten zo veel mogelijk te beperken.*

Overgangsregelingen

De Great Repeal Act kan worden gezien als een belangrijke overgangsmaatregel. Maar zij is niet voldoende. Premier May heeft in haar speech gesteld dat zij oog heeft voor het belang van overgangsregelingen, maar geen open ended transitierégime wil. Daarom accepteert zij overgangsregelingen alleen als afspraken over infasering van nieuwe regels en uitfasering van oude regels in het kader van de nieuw af te sluiten FTA.

Deze aanpak vormt een ernstige bedreiging, want zij betekent dat er geen overgangsregelingen zullen zijn als de FTA niet op tijd gereed is, terwijl er een grote kans is dat de FTA niet op tijd klaar is. Dat is vanuit het bedrijfsleven in de EU en het VK onaanvaardbaar.

- ✓ *Het is zeer onwenselijk dat er op Brexitdag voor belangrijke delen van het economisch verkeer geen overgangsregelingen zouden zijn; de nadelen daarvan voor zowel het Britse als het EU bedrijfsleven zijn onacceptabel groot. Gezien de twee onderhandelingsposities van EU en VK op dit moment is een scenario zonder overgangsregelingen echter zeer wel mogelijk.*
- ✓ *De EU moet insisteren dat de overgangsregelingen onderdeel moeten zijn van het uittredeakkoord dat onder artikel 50 worden onderhandeld, en niet van de nieuwe FTA. Het uittredeakkoord kan ook sneller in werking treden omdat het bij gekwalificeerde meerderheid in de EU kan worden vastgesteld en geen ratificatie in alle lidstaten behoeft.*

Duur van de onderhandelingen over de uittrede

De notificatie van het invoeren van art 50 door het VK is voor maart 2017 aangekondigd. Uiterlijk 2 jaar daarna zal de uittrede van het VK uit de EU geëffectueerd moeten zijn. De onderhandelingen over het uittredeakkoord kunnen waarschijnlijk in twee jaar worden afgerond. Voor de onderhandelingen over de FTA wordt dat door velen onwaarschijnlijk geacht.

De duur van de uittredeonderhandelingen kan bij unaniem besluit van de lidstaten verlengd worden. Politiek is dat onwaarschijnlijk. Vanaf ongeveer midden 2018 zal dat ook praktisch onmogelijk zijn in verband met de voorbereidingen voor de Europese verkiezingen. Het verlengen van de uittredeonderhandelingen en dus het verlengen van het EU lidmaatschap is niet voorstelbaar zonder dat er in het VK Europese verkiezingen plaatsvinden op dezelfde termen als in de andere lidstaten. De voorbereidingen voor die verkiezingen beginnen in 2018.

- ✓ *Het uittredeakkoord moet in twee jaar worden uitonderhandeld, uittrede moet dan ook plaatsvinden.*
- ✓ *Als de onderhandelingen over de FTA langer duren moeten er overgangsregelingen komen.*

Rechten van burgers en bedrijven

Het is van belang dat de rechten van EU burgers en bedrijven die zich in het VK hebben gevestigd en van VK burgers en bedrijven die zich in de EU hebben gevestigd intact blijven.

- ✓ *De vestigingsrechten voor Nederlandse burgers en bedrijven die nu in het VK zijn zo veel mogelijk behouden.*

Overige punten

- ✓ *Het belangrijkste onderhandelingsveld voor Nederland is Nederland – EU, niet Nederland – VK.*

- ✓ *De relatie met het VK moet zo goed mogelijk worden gehouden ook bij spanningen in de onderhandelingen.*
- ✓ *Het is niet aan de orde om het VK te straffen voor zijn uittrede bij de onderhandelingen. Daar staat tegenover dat de logica van het EU Verdrag en van de Interne Markt meebrengt dat een derde land op punten anders behandeld wordt dan een lidstaat. De politieke verplichtingen tussen lidstaten en de solidariteit gaan ook veel verder. Een bepaalde mate van striktheid t.o.v. het VK als derde land is daarom logisch. Het is niet logisch dat het VK materieel dezelfde markttoegangsvoorwaarden krijgt als Noorwegen en Zwitserland, die deel uitmaken van de Interne Markt.*
- ✓ *Er moet terdege rekening worden gehouden met forse verstoringen door Brexit.*